

¡BOMBA!

Trump ya no encuentra su esquina,
busca otra guerra, voraz;
quería Nobel de la Paz,
¡ya ni el chafa de Corina!

K'intsil

Jueves 19 de marzo de 2026

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 11 · NÚMERO 2686 · www.lajornadamaya.mx

OPS ku k'a'aytik u k'a'ananiil u "yutsil pu'ulul" le óoli' 70% ba'alo'ob ku jóok'sa'al ti' najilo'ob ts'akyaj ich América Latina

Ichil u lu'umil América Latina yéetel Caribe' ku tukulta'al kex u 70% reesiduos ku jóok'sa'al tumen najilo'ob ts'akyaj yéetel kúuchilo'ob ts'aakankile', "ma' tu pulko'ob je'e bix unaje', le beetike' ku yantal sajbe'entsil ti'al u toj óolal kaaj, beyxan ti'al yóok'ol kaab", beey tu ya'alaj Organización Panamericana de la Salud (OPS).

A'alabe', kex 13 u p'éel noj lu'umo'ob táan u meyajo'ob ti'alu túumbenkunsik ba'ax ku beetiko'ob yéetel bix yutsil pu'ulul ba'alo'ob je'el bix jeriingaob, bioloójikóo yéetel u ba'alumbáaj láaboratoryóo ku meyaj te'elo'.

Yóok'olal túun le je'ela', u mola'ayil Organización Mundial

de la Salud (OMS) ku ya'alik kex u 15% ti' tuláakal ba'ax ku pu'ulul yóok'olal meyajo'ob ku beeta'al ti'al u toj óolal wiínike', ba'alo'ob je'el u loobilaje', je'el u pak'ik biirus, je'el u jóopsik k'áak', je'el u wáak'ale', wa ráadiaktiibóo.

U too'ka'al ba'alo'ob beyo' tu'ux jach ke'ele', je'el u k'uchul u beet tak u jóok'ol dioxiináas, furaanos yéetel mateeryáa páartikulaada, tu ya'alaj OPS.

U ya'abil túun le ba'alo'oba', leti'e' kúuchilo'ob ts'akyaj jóok'siko'ob, ba'ale' beyxan tu'ux ku beeta'al xaak'alo'ob, tu'ux ku beeta'al autoopsias wa ku beeta'al prueebáas yéetel ba'alche'ob, ichil uláak'o'ob, ku ya'alik OMS.

Noj lu'umo'ob tu'ux ayik'al náajale', ku jóok'sik pulbil saansamal tak .5 kilos chéen yóok'olal jump'éel kaama óospitalaaryáa, ka'alikil ti' noj lu'umo'ob tu'ux ma' seen ya'ab náajal yaane' ku yantal kex .2 kilos.

A'alab xane', le ba'axo'ob ku k'a'abéetkunsal ti'al u toj óolal wiínik ts'o'oke' ku pu'ulule', je'el u k'i'itbesiko'ob mejen ba'alo'ob ma' uts ti'al máaki', yéetel je'el u pak'ik uláak' k'oja'ano'ob te'el kúuchilo'ob ts'akyajo'.

Le beetike', beeta'ab páayt'aan ti'al u séeb beeta'al wa ba'ax ti'al u kaláanta'al bix u pu'uul le ba'alo'oba', tumen k'a'ajsa'abe', ti'al u ja'abil 2021e', chéen 61% kúuchilo'ob ts'akyaj yaan baasiko'ob ba'alo'ob k'a'abéet ti'al u yutsil pu'ulul ba'alo'ob beyo'.

Laura Poy Solano
Oochel Ap

